

Hans-Henrik Holm

Fred og forskning

I den danske debat behandles fredsforskningen ofte, som om den var en ny forskningsgren. Det er den ikke. Fredsforskning har været en central og omfattende del af samfundsvidenskaberne siden deres start. Men selv i den mere snævre betydning, hvor fredsforskningen opfattes som det institutionaliserede forskningsområde, har denne gren mere end 25 år bag sig – også i de nordiske lande.

Interessen for analysen af krige og konflikter, samt et ønske om at forskningen skal være relevant for dagens politiske virkelighed, har dog i de senere år ført til, at fredsforskning i Danmark har fået mange nye udøvere og også bedre vilkår end mange andre forskningsgrene.

Folketinget bevilgede i 1983 ni mill. kr. til at stimulere fredsforskningen i Danmark og oprettede et lille center bemandet med fem forskere i København. Herudover har de øgede bevillinger samt den øgede offentlige interesse for området i det hele taget betydet, at mange nye forskningsaktiviteter er blevet igangsat.

Dette nummer af *Politica* er i en vis forstand et udtryk for disse nye muligheder. Med baggrund i et lille tilskud fra den nye fredsforskningsbevilling blev der på Institut for Statskundskab i 1985-1986 afholdt en serie gæsteforelæsninger om fredsforskningen. Denne serie forelæsninger var planlagt til at give de mange, der havde interesse for fredsforskningen, en mulighed for at konstatere, hvor langt man allerede er nået inden for dette forskningsområde i landene omkring os. Ud af disse forelæsninger har vi valgt et mindre antal og bedt forelæseren udarbejde artikler på basis af deres forelæsninger til dette nummer af tidsskriftet. For alle artiklernes vedkommende gælder det, at de er totalt omarbejdede med henblik på offentliggørelse. Tilsammen tegner de et billede af fredsforskningens stade og diskussionsemner i dag. Artiklerne er skrevet af nogle af de bedste forskere, der arbejder med disse spørgsmål i vore nabolande. Derfor giver dette nummer af *Politica* en slags oversigt over forskningens stade, dens problemer, dens resultater og dens fremtidige muligheder.

Men hvad er fredsforskning. Der er lige så mange forskellige svar på det spørgsmål, som der er forskellige opfattelser af, hvad forskning er, og hvad fred er. I artiklerne i dette nummer gives forskellige bestemmelser af indholdet af dette forskningsområde. Raimo Väyrynen ser fredsforskningen som en blanding af forskellige metodiske approaches og forskellige politiske overbevisninger. Men bag dette mangefold er der, mener Väyrynen en kerne af dialektisk tænkning, som prøver at fortolke virkeligheden kritisk med henblik på at fremme forskellige former for social forandring. Nils Petter Gleditsch ser fredsforskning som en forskningsbaseret aktivitet, der inddrager normerne i forskningsprocessen samtidig med, at den fastholder kravene til adskillelse mellem empirisk baserede og normativt baserede udsagn.

Øyvind Østerud fremhæver heroverfor, at fredsforskningen er et sociometrisk begreb. Det er navnet på en sammenslutning af forskere. Det er ikke en speciel fagpolitisk tradition. Fredsforskning er, skriver Østerud, mere et symbol end en faglig betegnelse.

Skal man sammenfatte de forskellige opfattelser af fredsforskning må to forhold understreges.

For det første er der forskellige opfattelser af begrebet fred. Fred er som begreb historisk-kulturelt defineret, og der er betydelig forskel på det normmæssige indhold i et begreb som PAX, det jødiske SHALOM eller det kinesiske HOPING. I vores egen kultur er der stor forskel på fred i betydningen fravær af krig eller fred i betydningen social retfærdighed. Det første krav til en forskning, der kalder sig fredsforskning må således være, at den gør sig klart, hvad der er indholdet i det bagvedliggende fredsbegreb.

For det andet er der forskellige opfattelser af, hvad forskning er. For nogle er forskning en systematisk anvendelse af data og en systematisk anvendelse af teori. For nogle er det etableringen af intersubjektiv overførbart viden. For andre er forskning det ansatte forskere gør.

Specielt den sidste opfattelse, upræcis og fejlagtig som den er, har givet anledning til misforståelser. Sammenblandes denne opfattelse med ønsket fra den enkelte om at fremme bestemte politiske interesser, så bliver slutresultatet uacceptabelt også selv om det kaldes fredsforskning. Det andet krav til fredsforskningen må således være, at det opfylder de indholdsmæssige krav som stilles af fagfæller.

Skal fredsforskning være seriøs og kunne begrunde, at der anvendes forskningsbevillinger på området i en periode, hvor allerede veletablerede fagområder skæres ned og forskere fyres, så må fredsforskningens kvalitet være i top. I et nummer af tidskriftet *Krig og Fred* skrev redaktøren Jørgen Dragsdahl følgende:

”For tiden er der tendens til, at mange med akademisk baggrund kalder sig fredsforskere. Kynisk betragtet er der en nærliggende forklaring: det letter adgangen til bevillinger. Lige så kynisk kan man hævde, at der er folk, som vil styrke deres private politiske opfattelser, med en titel, som giver en folkelig appel og samtidig har et skær af videnskab over sig”.

I Øyvind Østeruds artikel tages der fat på dette problem, og han understreger, at fredsforskning er ordmagi. Betegnelsen udnytter en dobbelt betydning – både forskningsfelt og folkebevægelse, både analyse og mission. Tilsvarende udvides værdierklæringen fra fred som mål til også at blive hæftet på virkemidler af forskellig art. Østerud ser et positivt bidrag fra fredsforskningen i dens anvendelse af et tværfagligt perspektiv og i den pionerrolle faget spillede ved at introducere statistiske og kvantitative metoder i analysen af international politik.

I Egbert Jahns artikel behandles det samme tema ud fra en anden synsvinkel. Jahn undrer sig over, hvorfor der er så få fredsforskere, der har seriøst beskæftiget sig med analysen af Sovjetunionen, og han påpeger, at det skyldes politiske bias og manglende evne til selvkritik inden for fredsforskernes egne rækker.

Denne diskussion er et sundhedstegn for fredsforskningen. Den viser, at fagets egne udøvere er rede til at søge at holde orden i eget hus, og den viser, at kravet om kritisk forskning nu også rettes mod fredsforskningen selv.

Artiklerne i dette nummer afspejler, at fredsforskningen aktivt prøver at forene sig med det bedste i andre discipliner og prøver at definere et kerneområde, hvor faget kan yde et særligt bidrag.

I den første artikel i dette nummer analyserer Raimo Väyrynen forholdet mellem faget international politik og fredsforskning. De to fag, siger han udspringer af de samme rødder, og har stadig i vidt omfang de samme studieobjekter. Men der er forskelle. I faget international politik ser Väyrynen en tendens i retning af at acceptere den bestående internationale orden og en fokusering på aktører frem for strukturer. Heroverfor stiller Väyrynen kravet om en analyse, der forsøger at formulere alternativer til det anarki, som det internationale system er bestemt af i dag.

I den næste artikel gennemgår den norske fredsforsker Nils Petter Gleditsch forholdet mellem fredsforskning og politik. Artiklen søger særligt at behandle det problem som officiel hemmeligholdelse rejser for forskningen. Særligt for den forskning der beskæftiger sig med sikkerhedspolitik er hemmeligholdelse begrundet i nationale sikkerhedshensyn et alvorligt problem. En række retssager i Norge og Sverige har i de senere år understreget, at hemmeligholdelse er et endog meget vigtigt hensyn for embedsmænd og politikere i mange lande. Gleditsch viser i sin artikel, at uanset nødvendigheden af at hemmeligholde visse ting, så må hemmeligholdelse ikke anvendes til at forhindre politisk debat i demokratiske samfund. Forskningen må søge at mindske denne hemmeligholdelse på basis af solidt, fagligt velfunderet arbejde.

Men hvad er fredsforskningens indhold. Hvilke resultater har denne forskningsgren kunnet opvise, og på hvilke områder er der stadig uløste opgaver. Peter Wallensteens artikel illustrerer disse spørgsmål. I artiklen "Om konfliktmønstre i dagens verden" gennemgår Peter Wallensteen forskningsresultaterne omkring analysen af krig og konflikter og viser, hvorledes krigsmønstret ændres over tid. Der kæmpes således lige så mange krige i dag som i perioden før anden verdenskrig. Mest interessant er vel nok påpegningen af, at antallet af konfrontationsagtige konflikter er steget voldsomt i perioden efter anden verdenskrig. Den ofte hørte påstand om, at fremkomsten af kernevåben har skabt basis for fred i verden må således betragtes med en vis skepsis.

Wallensteens artikel er skrevet på grundlag af analyser på et stort datasæt, der er opbygget i USA om krige og konflikter, og artiklen viser, at netop på dette område er der store muligheder for fortsat frugtbart forskningsarbejde. Vi ved for eksempel alt for lidt om, hvordan krige afsluttes eller, hvordan konflikter undgås inden de eskalere til voldelige konfrontationer.

Den næste artikel af Egbert Jahn peger på et andet meget væsentligt område, der har været forsømt i fredsforskningen: analysen af Sovjet. Jahn peger i sin artikel på flere årsager til, at det er sådan, og identificerer flere forskningsområder og resultater, der trænger til yderligere analyser. Analysen af Sovjets militærindustrielle kompleks og betydning af den sovjetiske ideologi for udenrigspolitik og militærstrategi er to sådanne områder.

Politica nummeret afsluttes med en kritisk artikel af Øyvind Østerud. Østerud fik efter megen intern slagsmål i fredsforskerkredse professoratet i fredsforskning ved Oslo universitetet efter Johan Galtung (se note i Gleditsch's artikel), og han har blandt andet netop afsluttet en omfattende evaluering af blandt andet fredsforskningen i Norge.

Østeruds hovedbudskab er, at fredsforskning må være fagligt set uangribelig, hvis den fortsat skal have berettigelse. De øvrige artikler i dette nummer viser, at det har den.

Nummerets artikel uden for temaet, "Stat, marked og individ. Politik, økonomi og menneskesyn hos Thomas Hobbes, Adam Smith og i renaissance-humanismen", har som sit udgangspunkt renaissance-humanismens ideal om individernes selvbestemmelse og alsidighed. Torben Hviid Nielsen viser, at eftertidens teoretikere og politikere brød med dette ideal. Thomas Hobbes så tabet af individernes selvbestemmelse som en nødvendig pris for den fred, som staten var et nødvendigt instrument til. Og Adam Smith så tabet af individernes alsidighed som en nødvendig pris for den vækst og velstand, som arbejdsdeling og marked var nødvendige midler til. Både Hobbes og Smith så imidlertid statens og markedets funktionalisme som styringsmekanismer og løsninger, der gensidigt udelukkede hinanden. Det er en af artiklens pointer, at vel er blandingsøkonomien historisk mulig, men den er også ødelæggende for begge styringsmekanismer. Den samtidige vækst i stat og marked som sociale organisationsformer og institutioner bliver derfor en væsentlig årsag til de højtudviklede samfunds nuværende styringskrise. – Vi henviser til Lennart Berntsons "Från marknadsekonomi till politiskt styrt samhälle" i denne årgangs nr. 1. Her behandles, et tema, om end i et andet perspektiv, der har visse berøringsflader med Torben Hviid Nielsens artikel.